

6. Timmons J.A., Spinelli S.Jr. New venture creation: entrepreneurship for the 21-st century. – Published by Mc Graw-Hill/ Irwin, sixth edition. – Boston; Burr Ridge ; Dubuque, 2004. – P. 102.
7. Губанов С. Рост отсталости и отсталость роста // Экономист. – 2005. – № 3. – С. 24–25.
8. Гордеев В.А. Тенденция к взаимодействию и сотрудничеству вместо конкуренции: новое подтверждение идей Т.С. Хачатурова // Вестник Московского университета. – Серия 6. – Экономика. – 2007. – № 2. – С. 25.
9. Nosova O.V. The hierarchal cluster analysis of regional development. Матеріали ІХ міжнародної науково-практичної конференції «Регіональна, галузева та суб'єктна економіка України на шляху до євроінтеграції». – 19 – 20 квітня 2017 р. – ХНУБА, Харків. -Частина 2. – С. 6 – 10.
10. Носова Т.Ю. Развитие сетевой межфирменной співпраці в інституційному середовищі. Наукові праці ДНТУ. Серія: економічна. - Випуск 31-2 (117). – Донецьк, ДонНТУ, 2007.- С. 56 - 59.
11. Lisbon Agenda Integrated Guidelines for Growth and Jobs. - National Reform Programme.- Ireland.- 2001.-October.
12. Suh J. Emerging Patterns of Innovation Networks in Korea and its Policy Implications. - Scientific report.- 2004.
13. Nosova O.V. The innovation development in Ukraine: problems and development perspectives// International journal of Innovation and Business Strategy. – University Technology Malaysia. IBS. – 2013. – Vol. 2. - August.- P. 1-13.

© Носова О.В., Носова Т.Ю., 2019

1.4. Інститути втілення в життя програм боротьби з корупцією та тіньовою економікою в Україні

Для сталого розвитку економіки України та входження її до світового співтовариства суттєвою перешкодою є поширення тіньової економіки.

В цьому контексті має значення визначення правових методів боротьби з тіньовою економікою, розробка напрямків удосконалення законодавчого забезпечення детінізації з урахуванням вимог Ради Європи та створення механізму реалізації заходів правового регулювання детінізацією економіки України.

З часів встановлення незалежності України найслабшою залишається ситуація із захистом права власності та

правоохоронною галуззю в цілому. Виходячи з цього, не формується середовище, яке сприяло б швидкій інтеграції країни до Євросоюзу.

Проблеми правового забезпечення процесів, з якими можливо пов'язати прискорення вступу країни до Євросоюзу, пов'язані з:

- пошуком адміністративних способів мінімізації тіньової економіки;

- законодавчим забезпеченням протидії нелегальному вивозу капіталу за кордон;

- регулюванням тіньових фінансових потоків з України в усі регіони світу, причому в більшості своїй це ті кошти, які залишають країну нелегально;

- створенням середовища протидії схемам тінізації бізнесу;

- оцінюванням визначених показників тінізації по Україні та впливу їх на наближення України до вступу в Євросоюз;

- координацією діючого законодавства України та Європи;

- контролем нелегальної зайнятості та заробітної плати;

- готівковими операціями, що не обліковуються.

Неврегульовані питання тісно пов'язані з процесами тінізації економіки.

Термін «тіньова економіка» використовують не в усіх країнах. У багатьох із них вживані близькі за значенням поняття, такі як, зокрема, «неофіційна економіка», «паралельна економіка», «економіка чорного ринку», «друга економіка», «фіктивна економіка», «підпільна економіка», «неврахована економіка»[1].

Взагалі тіньова економіка є значно складнішим об'єктом дослідження, ніж економіка офіційна. До складних питань відносяться кількісна оцінка масштабів і структури тіньової економіки, причини і діючі схеми процесу тінізації, законодавче забезпечення протидії нелегальному вивозу капіталу за кордон, про що опубліковане публічне звернення Радою Європи до української влади з поясненням, що чинне законодавство суперечить європейським стандартам.

Основні причини існування та зростання обсягів тіньової економіки в Україні такі:

- зтяжна соціально-економічна криза в країні;

- існування організованої економічної злочинності, корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування (за рівнем корупції Україна посіла у 2018 р. 130 місце зі 180 країн);
- наявність позабанківського грошового обігу;
- складність та хаотичність податкового законодавства;
- недосконалість чинного законодавства у сфері забезпечення національної безпеки;
- діяльність криміногенної банківської системи;
- тіньова психологія та тіньова мораль нашого суспільства.

З огляду на негативні наслідки олігархічного монополізму та тіньової економіки для розвитку, країни з ринковими відносинами стали застосовувати правові засоби обмеження цих явищ. Функцію правового захисту бере на себе держава, що є єдиним суб'єктом у системі ринкових відносин та може реалізувати євроінтеграцію законодавчого забезпечення та антимонопольні функції.

Можна досить швидко змінити формальні правила, наприклад, закони. Але важливий не тільки зміст цих правил, але їх реалізація та дотримання. А це, як показує вітчизняна практика, набагато складніше.

Українці протягом декількох поколінь жили в дуже деформованій системі формальних і неформальних правил. Наприклад, Швеція, яка входить в число найменш корумпованих країн світу, вже декілька століть перебуває у середовищі з низьким рівнем корупції. Важливе законодавство на кшталт «Акту про свободу інформації» було прийнято в цій країні ще в 1773 році [2]. В Україні прийнято нове законодавство лише 20 років тому.

Серед посткомуністичних держав успішними стали країни Балтії, Словаччина, Чехія, Польща. Основними рушійними силами змін називають дві: реформи та євроінтеграція. Ці країни стали частиною Євросоюзу і втілили трансформації, досягли найбільшого економічного зростання та рівня багатства.

Як суспільне явище тіньова економіка притаманна усім країнам незалежно від моделі та рівня соціально-економічного розвитку. Практика показує, що доки існуватиме державна форма організації суспільного життя, а держава у той чи інший правовий спосіб впливатиме на економічний розвиток шляхом реалізації бюджетної, податкової, грошово-кредитної, валютної

політики тощо, доти зберігатиметься й тіньова економіка. Суттєво може змінюватися лише її питома вага, роль, яку вона відіграє у суспільному житті, а також механізм її взаємодії з легальною економікою.

У наукових колах розвинених країн вже в 70-х роках почала домінувати думка, що тіньова економіка не тільки складає помітну частину всієї економічної діяльності, але й продовжує неухильно зростати. У зв'язку з цим, з початку 80-х років парламентами і урядами деяких країн були створені спеціальні робочі групи по вивченню тіньової економіки. Такі групи функціонують в Австрії, Англії, Голландії, Португалії, США, Франції, Швеції та в інших країнах [3]. Вони вивчають сфери існування, діяльності, розміри і тенденції розвитку тіньової економіки.

Вчені та фахівці-практики прийшли до висновку, що тіньова економіка - це не відокремлене явище, а результат системної кризи економіки.

Треба сказати, що це явище існує незалежно від рівня розвитку національної економіки. Проте в одних країнах тіньова економіка перебуває на рівні, що не має суттєвого впливу на економіку (5-12% ВВП), а в інших - згубно впливає на всі соціально-економічні процеси (понад 30% ВВП) [4]. До другої категорії країн належить Україна, обсяг тіньової економіки якої, згідно з даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, протягом 2010-2016 рр. коливався в межах 34-43% (рис. 1).

За оцінками експертів, частка тіньової економіки у 2017 і 2018 роках становить 45-60 % від валового внутрішнього продукту України [5].

Таким чином, визнається за результатами багатьох досліджень, що Україна за масштабами тіньового сектору економіки посідає чільне місце серед країн світу. Так, дослідження міжнародної Асоціації дипломованих сертифікованих бухгалтерів (АССА), присвячені оцінці та прогнозу розвитку глобальної тіньової економіки, свідчать про те, що найвищий рівень тіньової економіки серед 28 досліджених країн, мають Азербайджан (67,04%), Нігерія (48,37%), Україна (45,96%), Шрі-Ланка (37,76%), Росія (39,07%), Бразилія (34,76%). Найнижчий рівень зафіксований у США (7,78%), Японії (10,08%) та Китаї (10,15%) [11].

Спеціалісти Українського центру економічних і політичних досліджень вважають, що в Україні сформувався не тільки тіньовий сектор в економіці, але й паралельна нелегальна влада, яка поступово почала дублювати найважливіші функції держави» [6].

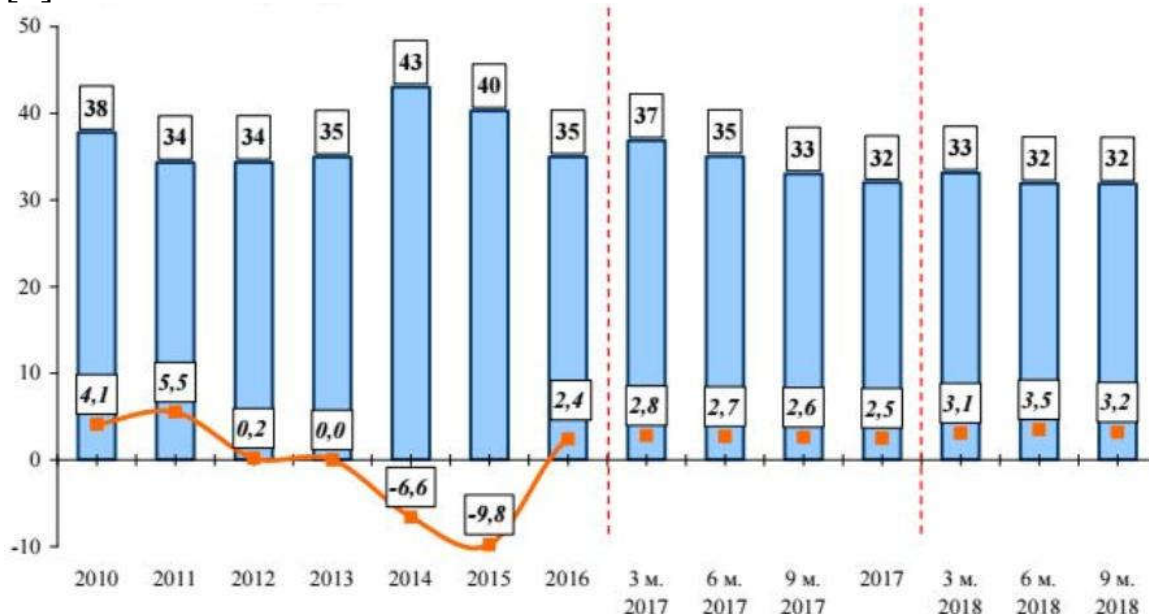

Рисунок 1- Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від офіційного ВВП) Джерело: [1]

Значення інтегрального показника тіньової економіки розраховані відповідно до Методичних рекомендацій розрахунку рівня тіньової економіки, розроблених відділом економічної безпеки та детінізації економіки департаменту макроекономіки Мінекономіки і затверджених Наказом Мінекономіки від 18 лютого 2009 р. № 123 [6].

Найавторитетніший експерт у вивченні тіньового сектору - австрійський учений Фрідріх Шнайдер, який накопичив великий статистичний матеріал з цього питання. Дослідник пропонує визначати тіньову економіку як незареєстрований прибуток від виробництва легальних товарів і надання послуг, а також від грошових або бартерних операцій, тобто такий прибуток, про який не було повідомлено державній податковій адміністрації [8].

З огляду на це науковець проаналізував три підходи до оцінювання тіньової економіки - прямий, непрямий та модельний. Перші два побудовані лише на одному з кількох індикаторів, хоча охоплюють багато аспектів підпільного сектору. У такому разі звужується комплекс причин виникнення

тіньової економіки, через що ці підходи вважають обмеженими і не надто надійними.

Ф. Шнайдер надає перевагу модельному підходу, позбавленому названих недоліків. Модельний підхід враховує три основні причини утворення і розвитку прихованого економічного сегмента: надмірне оподаткування, надто велике регулювання та «податкову мораль» (готовність підприємців й інших груп населення перейти у «тінь»). Застосовані індикатори охоплюють монетарну і трудову сфери, а також виробничий ринок [8, с. 41-42].

На думку З.С. Варналія, тіньова економіка - складне соціально-економічне явище, яке представлене сукупністю неконтрольованих і нерегульованих (як протиправних, так і законних, але аморальних) економічних відносин між суб'єктами економічної діяльності щодо отримання надприбутків за рахунок приховування доходів та ухилення від сплати податків [13].

Тіньова економіка будь-яка економічна діяльність, що здійснюється з порушенням законодавства. Другий, надто звужений підхід, пов'язує тіньову економічну складову лише з організованою злочинністю

Три основні складники тіньової економіки:

- неофіційна економіка - діяльність домогосподарств, що виготовляють та споживають товари чи послуги власного виробництва для власних потреб чи потреб членів своєї сім'ї. Ще говорять, що це «прихована» («сіра») тіньова економіка, тобто цілком дозволена економічна діяльність, пов'язана з виготовленням легальних товарів і наданням легальних послуг (будівельно-монтажні, побутові, медичні, послуги оренди тощо), які частково не обліковані офіційною статистикою та, відповідно, приховані від оподаткування;

- позазаконна економіка - незаконне виробництво та продаж легальних товарів без їх документального оформлення та/або реєстрації підприємств. За окремими визначеннями це «підпільна» («темно-сіра») тіньова економіка або незаконне виробництво та продаж легальних товарів без їх документального оформлення та/або реєстрації підприємницької діяльності;

- кримінальна економіка - «злочинна» («чорна») тіньова економіка - заборонена законом економічна діяльність, пов'язана з виробництвом та реалізацією заборонених товарів і послуг

(корупція, виробництво та продаж заборонених товарів і послуг (наркоторгівля, зброя та вибухові речовини).

За оцінками експертів, частка тіньової економіки в Україні становить 32 % від валового внутрішнього продукту

Основні прояви тіньової економіки в Україні такі:

нелегальна зайнятість та заробітна плата; готівкові операції, що не обліковуються; нелегальні зовнішньоекономічні операції; виготовлення та реалізація необлікованої продукції, реалізація товарів за заниженими цінами; збільшення витрат за рахунок завищення вартості придбаних товарів тощо;

зниження рівня фінансової безпеки, зростає корупція в органах державної влади, підвищується рівень криміналізації суспільства через збільшення кількості економічних злочинів, знижуються конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість держави, поширюється відтік вітчизняного капіталу за кордон;

сприяння скороченню в структурі бюджету податкових надходжень за рахунок розвитку та вдосконалення різних схем ухилення від сплати податків.

Необґрунтовано низька середньомісячна заробітна плата в галузях економіки в Україні у порівнянні із іншими країнами світу (рис.2).

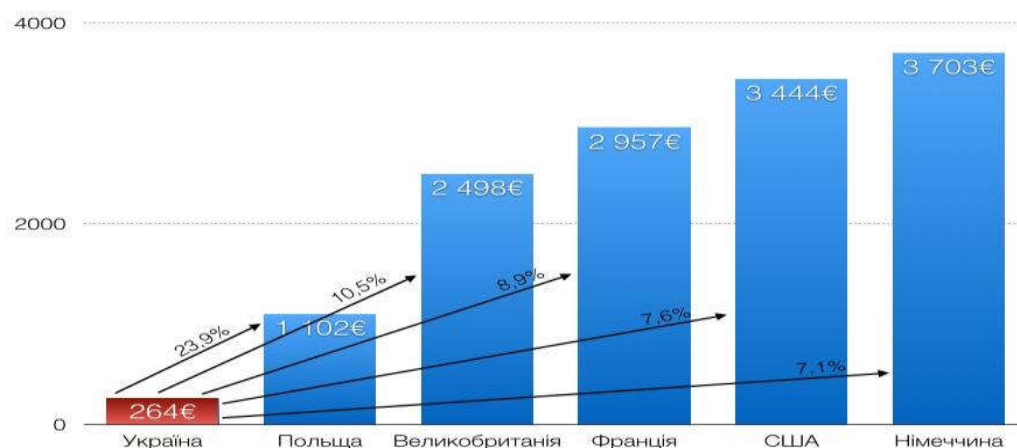

Рисунок 2 - Середньомісячна заробітна плата у галузях економіки України у 2018 році Джерело: [8]

Однією з причин малої частки заробітної плати є низький рівень доданої вартості, створеної на українських підприємствах.

Пріоритетними напрямками детінізації економіки в Україні є:

- посилення боротьби з корупцією та очищення влади;
- створення умов для легалізації зайнятості;
- удосконалення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю;
- створення сприятливого бізнес-середовища;
- протидія легалізації (відмиванню) тіньових доходів тощо.

У рамках європейської інтеграції України необхідно забезпечити виконання у повному обсязі положень щодо гідної оплати праці, якості людського життя, скорочення бідності, які передбачені в Європейській соціальній Хартії, Угоді про асоціацію з ЄС, відповідними конвенціями Міжнародної організації праці.

Досвід іноземних держав, які вже тривалий час вирішують проблеми протидії «відмиванню» коштів кримінального походження, свідчать, що головними завданнями, які може вирішувати держава, повинні бути:

- ліквідація фінансової бази злочинних угруповань шляхом взяття під контроль тіньових фінансових потоків з їх подальшою конфіскацією.

- формування умов для діяльності господарчих суб'єктів, таким чином, щоб проведення таких незаконних операцій було досить важким, не вигідним, занадто ризикованим та небезпечним.

- надання максимально широких можливостей для ідентифікації правоохоронними органами конкретних операцій та осіб, що їх проводять, для припинення протиправної діяльності та притягнення винуватих до відповідальності [14].

Державна політика протидії відмиванню брудних коштів повинна здійснюватися комплексно за такими напрямками, як запобігання виникненню передумов легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму шляхом удосконалення правового забезпечення; запобігання використанню фінансової системи України з метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; удосконалення

регулювання та нагляду за виконанням законодавства у сфері боротьби з легалізацією доходів.

Україна – одна з багатьох країн, що взяла на себе суттєві антикорупційні зобов'язання.

Для боротьби з цим явищем ООН закликала всі країни світу підписати Конвенцію проти корупції. Держдепартамент США виступив з заявою, в якій говориться, що корупція призводить до зростання злочинності і тероризму, заважає економічному зростанню і розвитку демократії, верховенства права.

У 2018 році Україна фактично вдвічі збільшила динаміку виконання Угоди з ЄС – з 11% до 21%, в тому числі й щодо її законодавчої частини. Таких висновків дійшов у своєму звіті «Україна та Угода про асоціацію: моніторинг виконання 2014-2018» Український центр європейської правової політики [9]. Звіт продемонстрував, що робота з удосконалення законодавства насправді ведеться у всіх секторах. Питання лише у тому, в яких з них вона доводиться до кінця.

Протягом 2018 року Україна мала наблизити своє законодавство до законодавства ЄС у шести секторах: транспорт, соціальна політика, технічні бар'єри в торгівлі, підприємницька діяльність та торгівля послугами, довілля та діяльність.

Натомість у низці секторів прогрес виконання за останній рік взагалі відсутній. Серед них: транспорт, соціальна політика, заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля та діяльність компаній.

Це означає, що в цих секторах або не розроблено жодного нормативно-правового акта, або розроблені лише проекти таких актів, або ухвалено закони, які потребують розробки та прийняття вторинного законодавства. При цьому в попередні роки певні кроки у цих секторах були здійснені, та з якоїсь причини їх не продовжили.

Найбільш успішно та системно протягом чотирьох років відбувається робота у таких секторах: публічні закупівлі, технічні бар'єри у торгівлі та оподаткування, діяльність компаній, захист прав споживачів, що свідчить про ефективну роботу в цих секторах протягом чотирьох років виконання Угоди про асоціацію.

Виконання зобов'язань у секторі публічних закупівель щодо наближення національного законодавства до законодавства ЄС

здійснено повністю. Протягом цього часу було визначено два органи державної влади, відповідальні за формування політики у сфері державних закупівель та перегляд рішень замовників, впроваджено основні стандарти, що регулюють процес укладання державних контрактів.

У секторі технічних бар'єрів у торгівлі наближено повністю горизонтальне законодавство та 80% вертикального законодавства.

У секторі оподаткування наближено національне законодавство до положень європейського стосовно загальних умов акцизного збору та щодо структури та ставок акцизного збору на тютюнові вироби.

У секторі діяльності компаній наближено національне законодавство до положень європейського щодо щорічної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних з ними звітів певних типів компаній, щодо застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та стосовно одноосібних приватних компаній з обмеженою відповідальністю.

У секторі захисту прав споживачів на національному рівні створені умови для захисту прав споживачів під час зазначення цін на товари, що пропонуються споживачам, наближення законодавства щодо товарів, що не відповідають своєму зовнішньому вигляду та які становлять загрозу для здоров'я та безпеки споживачів та забезпечення наявності на магнітних іграшках, що поставляються чи вже є на ринку, попередження про ризик для здоров'я та безпеки, який вони становлять.

Частковий прогрес наближення спостерігається у секторах енергетики, транспорту, соціальної політики та навколишнього середовища.

У секторі енергетики найбільш успішними прикладами виконання зобов'язань можна визначити ринки енергетичної ефективності, газу та електроенергії, нафти і нафтопродуктів, де розпочаті реформи мають гарний шанс бути завершеними впродовж наступних кількох років.

У секторі транспорту наближено законодавство в частині перевезення небезпечних вантажів внутрішніми водними шляхами, а також прийнято дорожню карту міжнародних морських перевезень.

У секторі соціальної політики здійснено наближення національного законодавства до положень європейського щодо поступового запровадження принципу однакового ставлення до чоловіків та жінок у сфері соціального забезпечення, мінімальних вимог щодо поліпшення безпеки і захисту здоров'я працівників видобувних підприємств з підземним і відкритим способами видобування та мінімальних вимог щодо безпеки та охорони.

У секторі навколишнього середовища здійснено наближення національного законодавства до положень європейського у сфері водної політики, оцінки впливу окремих державних і приватних проектів на довкілля та оцінки та управління ризиками затоплення.

Найменший прогрес у наближенні національного законодавства протягом 2014-2018 років відбувся у секторах: заснування підприємницької діяльності, торгівлі послугами та електронної торгівлі, громадського здоров'я та митних питань.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що тіньова економіка - складне соціально-економічне явище, що створює загрозу національній безпеці України та перепони на шляху до євроінтеграції.

Протягом 2018 року Україна мала наблизити своє законодавство до законодавства ЄС у шести секторах: транспорт, соціальна політика, технічні бар'єри в торгівлі, підприємницька діяльність та торгівля послугами, довкілля та діяльність компаній. Натомість у низці секторів прогрес виконання за останній рік взагалі відсутній. Серед них: транспорт, соціальна політика, заснування підприємницької діяльності, торгівля послугами та електронна торгівля та діяльність компаній.

Це означає, що в цих секторах або не розроблено жодного нормативно-правового акта, або розроблені лише проекти таких актів, або ухвалено закони, які потребують розробки та прийняття вторинного законодавства. При цьому в попередні роки певні кроки у цих секторах були здійснені, та з якоїсь причини їх не продовжили.

Найбільш успішно та системно протягом чотирьох років відбувається робота у таких секторах, як публічні закупівлі, технічні бар'єри у торгівлі та оподаткування, діяльність компаній, захист прав споживачів, що свідчить про ефективну

роботу в цих секторах протягом чотирьох років виконання Угоди про асоціацію.

Виконання зобов'язань у секторі публічних закупівель щодо наближення національного законодавства до законодавства ЄС здійснено повністю. Протягом цього часу було визначено два органи державної влади, відповідальні за формування політики у сфері державних закупівель та перегляд рішень замовників, впроваджено основні стандарти, що регулюють процес укладання державних контрактів.

У секторі технічних бар'єрів у торгівлі наближено повністю горизонтальне законодавство та 80% вертикального законодавства.

У секторі оподаткування наближено національне законодавство до положень європейського стосовно загальних умов акцизного збору та щодо структури та ставок акцизного збору на тютюнові вироби.

У секторі діяльності компаній наближено національне законодавство до положень європейського щодо щорічної фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності та пов'язаних з ними звітів певних типів компаній, щодо застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та стосовно одноосібних приватних компаній з обмеженою відповідальністю.

У секторі захисту прав споживачів на національному рівні створені умови для захисту прав споживачів під час зазначення цін на товари, що пропонуються споживачам, наближення законодавства щодо товарів, що не відповідають своєму зовнішньому вигляду та які становлять загрозу для здоров'я та безпеки споживачів

Тіньова економіка є негативним явищем політики та економіки держави, яку потрібно контролювати і зменшувати її розмір та структуру. Однак, тіньова економіка прагне уникнути викриття і вимірювання. Практично на сьогодні не використовуються найкращі методи її вимірювання, не розробляються заходи за отриманими результатами.

Напрями детінізації економіки України пролягають у ретельному вивченні досвіду, як позитивного, так і негативного, розвинених країн світу та зваженої покрокової політики з боку держави. Слід розробити стратегічні напрямки управління

економічною безпекою в межах Стратегії національної безпеки України. Результативність заходів слід обов'язково перевіряти на адекватність реальним процесам, які існують в межах державного управління.

Робота із запобігання тіньовим схемам за підтримки європейських партнерів важлива. Членство України в ЄС є в перспективі, хоч багато реформ не проведені або не доведені до кінця. Та європейська інтеграція стала б гарною підмогою на шляху до цих правил. Прагнення України до Європи додає новий імпульс ряду процесів, істотно змінює розстановку сил на континенті. Не будучи військовим блоком, Євросоюз може надати Україні лише політичну і фінансову підтримку. Сьогодні Європа залишається головною силою, що підтримує трансформацію на Україні. Тому є реальні конкретні приклади саме в боротьбі з корупцією, реформуванні судочинства, реформуванні самоврядування.

Європейська система демонструє свою ефективність. Вплив ЄС на країни стає помітним протягом років, а не за рік-два. І для України постає питання: наскільки великим впливом Євросоюзу ми скористаємося, наскільки спроможні ввійти в економічний та політичний блок як не корумпована, сильна, монолітна держава, зі своєю продуманою зовнішньою політикою, пристосованим до європейського законодавством і засобами та інститутами втілення в життя програм боротьби з корупцією та тіньовою економікою в цілому.

Список джерел

1. Тенденції тіньової економіки в Україні 2018 рік [Ел.ресурс]. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/riven-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini-za-9-misyaciv-2018-roku-najnizhchij-za-ost10kiv>

2. У дзеркалі статистики. Економіка України за січень 2018 року <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-ukrayini-za-sichen-2018-roku/> Газета КМУ. Урядовий кур'єр, 2018 № 113. С 2

3. США призупинили дію торговельних преференцій для частини українських товарів Прес-служба Мінекономрозвитку 05.05.2018 <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=c7ccd89c-0a4f-4020-be28-b41e2eb4d1&title=RivenTinovoiEkonomikiVUkrainiVIKvartali>

4. Воробей П.А. Кримінальна відповідальність за незаконну торговельну діяльність: монографія / за ред. В.К. Матвійчука. Київ: Укр. академія внутр. справ, 2016. - 116 с.

5. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки: затверджені Наказом Міністерства економіки України 18 лютого 2009 р. - № 123 [Ел .ресурс]. Реж.доступу:<http://www.me.gov.ua/LegislativeActs/Detail?lang=uk-UA&id=4bb297a0-c900-404f-8c6f-5f76f18b1503>
6. Тіссен У. Тіньова економіка: методи прогнозування, проблеми кількісної оцінки та висновки для економічної політики Зрушення до ринкової економіки. К.,1997.С. 61.
7. Економічна безпека: [навч. посіб.] / за ред. З.С. Варналія. - К.: Знання, 2016. - 647 с.
8. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: [монографія] /ред. З.С. Варналій. К: НІСД, 2012.574 с
9. Україна посідає третє місце в рейтингу країн із найбільшим обсягом тіньової економіки - дослідження [Електрон ресурс]. - Режим доступу: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-ukrajina-zajmaje-tretje-mistse-v-rejtingu-krajin-z-najbilshim-obsjagom-tinovoji>
10. Голованов Н. М. Теневая экономика и легализация преступных доходов / Н. М. Голованов, В. Е. Перекислов, В. П. Фадеев. - СПб. : Питер, 2014. 303 с.
11. Основи демократії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / [М. Бессонова, О. Бірюков; за ред. А. Колодій. К.: Ай Бі, 2002. 684 с.
12. Закон України „Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” від 28.11.2002 № 249-IV, із змінами, внесеними згідно із законами від 24.12.2002 № 345-IV, і від 06.02.2003 № 485-IV.
13. Барановський О.І. Боротьба з „відмиванням” грошей у банківському секторі економіки //Вісник НБУ, 2002 № 5 С.10-14.
14. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. - К.: Київ. нац. торг-екон . ун-т, 2014. 759 с
15. Зверькова Н. Фінансовий моніторинг як захід протидії тіньовій економіці в Україні [Текст] Н. Зверькова Підприємництво, господарство і право. 2018. № 2. С.54 – 59
16. Кулагин В. М. Международная безопасность: учеб. пособие В. М.Кулагин. М.:Аспект-Пресс, 2016. 319 с.
17. Мунтіян В. І. Економічна безпека України: Монографія В. І. Мунтіян. К.: Вид-во НІСД при Президентові України, 2009. 457 с.
18. The Financial Times, 09.06.2018 «Europe: Hidden economy».
19. European Security: a common security concept of the 27 WEU // WEU Council of Ministers. Madrid, 1995, 14 November
20. Оліфіренко О. О. Протидія відмиванню «брудних коштів та фінансування тероризму: громадська підтримка та контроль Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 20.06.2013 р.). К.:Національна академія внутрішніх справ України, 2013. С. 17 24.

21. Данилишин Б. М. Феноменологічні альтернативи економічного зростання країни: Монографія Данилишин Б. М., Микитенко В. В. У 2 т. т. 1. К.: В-во «Нічлава», 2018. 336 с.

22. Данилишин Б. М. Макросистемна еволюція української економіки: Монографія [Текст] / Данилишин Б. М., Микитенко В. В. – У 2 т. Т. 2. К.: НАН України, Вид-во ЗАТ «Нічлава», 2018. 210 с.

23. Микитенко В. В. Економічна безпека промисловості: цільовий функціонал та технології управління: Монографія. [Текст] / Микитенко В. В., Демешок О. О. / За редакцією д.е.н., проф. Микитенко В. В. Київ, МНТУ ім. академіка Юрія Бугая, 2012. 650 с.

© Калініченко З.Д., 2019

1.5. Економічний націоналізм як перспективний метод антикризового управління розвитком національного господарства в Україні

Розвал у 1991 році СРСР ознаменувався реалізацією давньої мрії багатьох поколінь – незалежної України, яка успадкувала величезний за потенціалом господарський комплекс. Постало питання вибору моделі управління ним в умовах переходу до ринкових відносин та необхідності самостійно вибудовувати торговельно-економічні зв'язки з іншими країнами. І на цьому етапі сформувалося три табори: вчені, які відстоювали необхідність державного регулювання економічних відносин у перехідний період від планової до ринкової економіки; західні радники та їх місцеві однодумці з гаслами про усунення державного регулювання, приватизацію, повну лібералізацію, вільні ринок та ціни; колишня партійно-комсомольська номенклатура, яка прагнула прибрати до своїх рук будь-яке ліквідне майно.

Останні два табори перемогли і країна поринула у дикий капіталізм з економічними, ціновими та торговельними шоками. Заради об'єктивності зазначимо, що все ж були державницькі рішення, зокрема відмова зберігати на Україні рублеву зону. Цього від низки колишніх республік СРСР вимагав МВФ, шантажуючи при відмові припинити програму кредитування. На шантаж не піддалися лише Україна та країни Балтії, які розпочали національні грошові реформи, що у підсумку і